

Management response Mid-term evaluatie Project W

Evaluator: Corina Dhaene, Ace Europe
Eindrapport afgeleverd op 20 januari 2020

1. Kader van de evaluatie

Onderwerp van deze evaluatie is het Project W – Wereldwijd met Water, dat deel uitmaakt van het programma 2017-2021 van Join For Water gefinancierd door DGD. Project W wil direct en indirect watergebruik en -gedrag verbeteren in 5 gemeenten, inclusief het gemeentebestuur, scholen, middenveldorganisaties, bedrijven en burgers. Het accent op het concept watervoetafdruk, indirect waterverbruik en het ondersteunen van interactie tussen diverse stakeholders binnen een gemeente is nieuw in de strategie van Join For Water.

Het project bereikt intussen 6 gemeenten, 1 meer dan gepland: Roeselare, Kortrijk, Merelbeke, Bierbeek, Evergem en Brasschaat. In elke gemeente werden scholen geïdentificeerd van diverse niveaus, netten en scholengroepen (met hulp van de gemeente of rechtstreeks aanspreken van de scholen/leerkrachten): 14 basisscholen en 4 secundaire scholen. De scholenwerking in Bierbeek, Brasschaat en Evergem werd pas in het schooljaar 2019-2020 opgestart.

De centrale vraag in deze mid-term evaluatie is na te gaan in welke mate de veranderingstheorie van Project W en de hypothesen over verandering kloppen ten aanzien van de werking in de gemeenten (incl. scholen) en of de bevraging van diverse actoren aanleiding is om die veranderingstheorie en de hieruit voortvloeiende aanpak te veranderen. De evaluatie wilde bijkomende vragen beantwoorden: welke actoren bereikt Join For Water, hoe relevant is het aanbod, hoe effectief en wat is de rol geweest van samenwerking tussen partners?

2. Appreciatie van de evaluatie

De evaluatie door ACE Europe was intensief, participatief en constructief. De leergerichte opzet vonden we heel waardevol en zorgt ervoor dat het eindverslag een nuttig middel is om onze huidige en toekomstige acties aan af te toetsen.

We hebben dit eindrapport met alle partners (incl. de gemeentes) gedeeld. Ook Djapo vindt dat het eindverslag heel helder is en zeer bruikbare bevindingen en aanbevelingen bevat, ook voor hun eigen leerproces.

In deze managementrespons geven we eerst de conclusies weer met daarop onze reactie en daarna gaan we in op de aanbevelingen: of en hoe we deze verder willen meenemen binnen onze werking en op welke termijn.

3. Reactie op conclusies

Conclusie	De keuze om te werken met scholen binnen een bepaalde gemeente was en blijft relevant gezien het bereik van deze instellingen (naar leerlingen, hun ouders, lokale verenigingen en inwoners). Voor de scholen werd een kwaliteitsvol traject uitgewerkt dat rekening hield met de capaciteit in de school, dat leerkrachten en hun leerlingen sterk kon boeien en dat inspiratie leverde voor het opzetten van nieuwe activiteiten in de school met en door de kinderen. Doorheen het werken met de scholen hebben zowel Join For Water als DJAPO hun aanpak kunnen verfijnen en versterken. Het thema van indirect waterverbruik verraste en inspireerde de scholen. Materiaal, vorming,
-----------	---

	<p>aanpak waren gepast en bruikbaar. Specifieke activiteiten zoals de debietmeter, kick-off van het traject en de inspiratiewandeling overtuigen. Resultaten van de trajecten zijn zichtbaar op het niveau van de trekkersleerkrachten en hun klassen, vanuit die klassen zijn ook initiatieven genomen om de ganse school en de ouders te bereiken. Scholen zijn zelf trots op hun activiteiten en de andere invulling/aanpak van hun schoolfeest. De stap naar een ander beleid en (denk-)cultuur binnen de scholen en een beleid rond de watervoetafdruk is groter: diverse kleinere initiatieven zijn genomen maar hebben globaal minder effect en vergen een langere tijd dan een traject van 2 jaar.</p>
Reactie	<p>We gaan akkoord met de conclusie. Wat de laatste zin i.v.m. het beleid betreft, willen we wel graag een bedenking maken. We nemen inderdaad deels de rol op om een andere denkcultuur binnen de school en EDO bij alle leerkrachten te brengen, maar we ambiëren niet om dit zelf volledig te realiseren. We willen in de eerste plaats capaciteitsopbouw bij trekkersleerkrachten verwezenlijken. Dat is ook zo wanneer het gaat over veranderingen in het beleid van de school. Daar focussen wij meer op het brengen van duurzame veranderingen in de concrete uitwerking zoals het aankoopbeleid, catering, tussendoortjes en drank op school... Dit vertaalt zich niet automatisch in veranderingen op beleidsniveau of in de denkcultuur binnen een school. Ook Djapo ervaart dit in hun begeleidingen.</p>

Conclusie	<p>Voor Join For Water was het de eerste keer om een nauwere samenwerking met gemeenten aan te gaan, een duidelijk traject en methode lag niet klaar. Van de ambtenaar in de gemeente (voor Mondiaal Beleid of duurzaamheid) werd verwacht om een proces rond direct en indirect waterverbruik binnen de gemeente te initiëren en te begeleiden en met Join For Water in een proces van co-creatie een gepaste aanpak te ontwikkelen. De verwachtingen ten aanzien van het engagement van gemeenten werden onvoldoende doorgesproken met gemeenten en de hypothese over de capaciteit (tijd en positie) van de contactambtenaar bleek niet valide. Join For Water en Ecolife zijn elk zoekende om een andere invulling te geven. De eerste stappen zijn daarvoor al gezet en gaan in de richting van een strategie die de dynamiek tussen de actoren in een gemeente wil versterken, een strategie waarbij de gemeente eerder een faciliterende rol speelt. Dat is een goede keuze.</p>
Reactie	<p>We gaan akkoord met deze conclusie. Bij de start van dit piloottraject hadden we weinig tools klaarliggen voor het gemeentelijk traject en gingen we ervan uit dat we gaandeweg in een proces van co-creatie het traject konden vormgeven. We hadden te hoge verwachtingen van de rol die de betrokken ambtenaren hierin konden spelen. Bij het werken met gemeentes moeten we zelf met een uitgewerkt traject/plan van aanpak komen dat dan op maat kan worden ingevuld. In 2019 zijn we in 2 nieuwe gemeentes gestart en hebben we onze aanpak al veranderd vanuit de geleerde lessen van Project W in de 4 andere gemeentes. Dit werpt alvast zijn vruchten af en is te danken aan een combinatie van factoren: een duidelijk keuzemenu, meer aanbod/reeds geteste tools vanuit Join For Water, meer duidelijkheid rond verwachte inbreng van de gemeente & de rol die Join For Water kan spelen. In deze 2 gemeentes nemen de betrokken ambtenaren heel sterk het heft in eigen handen rond Project W. Met de gemeentes waarmee we in 2017 zijn gestart, experimenteren we momenteel met een nieuwe aanpak van het creëren van externe dynamiek</p>

	via sensibilisering met waterambassadeurs, als draagvlak om daarna terug aan de slag te gaan binnen de interne gemeentelijke werking.
Conclusie	De juiste partners voor samenwerking werden geïdentificeerd maar er was geen duidelijke visie of ondersteuning ten aanzien van een samenwerking in partnerschap. Een multi-partijenaanpak werd impliciet naar voor geschoven maar die vertaalde zich niet door in de uitvoering. Het is tot op heden onduidelijk wat een multi-partijen partnerschap voor Join For Water betekent.
Reactie	Deels akkoord. De multi-actorenaanpak is een van de basisprincipes van de organisatie (strategienota) én dus ook van het voorliggende programma. De expertise van onze partners is erg complementair aan onze werking en dit hebben we goed kunnen inzetten in Project W. Het voortschrijdend inzicht en het samenwerken, samen met deze tussentijdse evaluatie leren ons dat een multi-partijen aanpak nog verder kan uitgediept en geconcretiseerd worden, aangepast aan de context van België en in dialoog met de partners. <i>(Zie ook 'aanbeveling 6')</i>

4. Reactie op de aanbevelingen

De evaluator formuleerde aanbevelingen op korte termijn (uitvoering van huidige programma) en aanbevelingen met het oog op het opschalen van Project W en voorbereiding van nieuw programma.

4.1 Aanbevelingen op korte termijn

Aanbeveling 1	Expliciteren van de theorie van verandering – Het is belangrijk om de theorie van verandering te herbekijken en meer expliciet te maken. De weg van verandering binnen de gemeente en met de scholen kan meer in detail worden uitgewerkt alsook de multi-partijenaanpak, de gewenste veranderingen en de plaats van Project W in het DGD Noordprogramma van Join For Water (en de link met acties van Join For Water rond beleidsbeïnvloeding). Een herziening van de theorie van verandering zal ook helpen om het M&E-systeem aan te scherpen en te bepalen welke accenten Join For Water in de website (wordt nu ontwikkeld) en communicatie moet leggen. Het moet er ook toe leiden dat Join For Water een onderbouwde keuze maakt inzake de multi-partijen aanpak: gaat het over het aanspreken en ondersteunen van diverse partijen die mee het verschil kunnen maken of gaat het echt over het opzetten van een multi-partijen partnerschap? Reflectie hierover kan eventueel opgezet worden met het ganse team van Join For Water aangezien de aandacht voor het samenwerken met diverse actoren ook in het Zuiden een belangrijke rol speelt.
Reactie & verantwoording	Akkoord met de aanbeveling. Het klopt dat onze huidige ToC zich vooral richt op wat we doen en dat we nog te weinig expliciet hebben gemaakt waarom we doen wat we doen. Op basis van onze ervaringen de voorbije 3 jaar, de lessen van deze evaluatie en met oog op ons programma op KT (korte termijn) en LT (lange termijn) moeten we de wegen van verandering, de bijhorende veronderstellingen/hypotheses en de gewenste effecten opnieuw in kaart

	<p>brenge. Deze oefening zal ons helpen om keuzes te maken rond de multi-partijen aanpak en om onze monitoring én evaluatie meer af te stemmen op onze veranderingsprocessen.</p>
Opvolging	<p>We zullen op korte termijn werk maken van een vernieuwde ToC. Bij deze oefening willen we verder kijken dan het huidige programma, zodat we de resterende 2 jaar nog zoveel mogelijk kunnen uittesten binnen en leren uit onze huidige piloottrajecten, met oog op een nieuw programma '22-'26. Onze <u>doelstellingen</u> daarbij zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de doelstellingen van programma België en de bijhorende wegen van verandering scherper stellen; • een meer holistische aanpak 'België' hebben binnen Join For Water: meer linken leggen en aanpakken op elkaar afstemmen (Project W, beleidsbeïnvloeding, aanpak bedrijven...); • een omschrijving hebben van wat wij verstaan onder multi-partijen partnerschappen; • een M&E-systeem hebben dat meer impactgericht is (= doelstelling op langere termijn). <p><u>Tijdshorizon</u>: kort (huidige meerjarenprogramma)</p> <p><u>Aanpak</u>:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Starten met interne oefening met team België • Oefening uitbreiden met collega's uit verschillende diensten • Opgestelde ToC aftoetsen bij onze stakeholders, mogelijks via een focusgroep met onze partners en evt. ook scholen en gemeentes
Aanbeveling 2	<p>'Ontzorgen' en herbekijken van de werking met de gemeentes - Bij het hertekenen van de theorie van verandering wordt best rekening gehouden met het herbekijken van de aanpak op gemeentelijk vlak: Project W kan veranderingen op gemeentelijk vlak niet aansturen via de ambtenaar mondiaal beleid. Wellicht is het meer haalbaar en ook zinvol om te focussen op kleinere veranderingen binnen de gemeente (voorbeeldfunctie) en de gemeentes aan te spreken als facilitator van een aanbod naar scholen, inwoners en lokale organisaties en facilitator voor lokale acties rond duurzaam watergebruik. Join For Water heeft hier al ten dele voor gekozen maar het kan nog explicieter worden gemaakt in de communicatie: wat vraagt Join For Water en wat kan de organisatie bieden aan gemeentes. Het is duidelijk dat project W de gemeente meer moet ondersteunen middels een procesbegeleiding zodat er druk wordt weggenomen van de ambtenaar mondiaal of duurzaam beleid.</p>
Reactie & verantwoording	<p>Akkoord. De werking met de gemeentes is de voorbije 3 jaar een proces geweest van vallen en opstaan. We hebben wel al heel wat uitgetest en hebben onze aanpak telkens bijgestuurd. We hebben er al heel wat lessen kunnen uit trekken en deze tussentijdse evaluatie stelt de zaken die we al aanvoelden scherp.</p> <p>Naast de les over de rol die de ambtenaar kan spelen, leert de tussentijdse evaluatie ons ook dat het aanbod van NGO's naar gemeentes meestal geen algemene veranderingen ambieert op gemeentelijk beleidsniveau en eerder heel specifiek is. Onze doelstelling om verandering op beleidsniveau te willen realiseren binnen de gemeente is dus (te) ambitieus.</p> <p>In onze verdere denkoefening rond de gemeentelijke aanpak zullen we uitgaan van de rol van de gemeente als facilitator en niet meer als co-creator</p>

	<p>en willen we nog meer inspelen op de dynamiek van lokale actoren binnen de gemeente en minder op interne gemeentelijke processen waar we als externe organisatie weinig vat op hebben en waar ook onze expertise minder ligt. Het zal bij die andere aanpak dan ook evidentier zijn om de rol van procesbegeleider te kunnen opnemen.</p>
Opvolging	<p>Zie aanbeveling 1: het herbekijken van de werking met de gemeenten, maakt deel uit van het herwerken van onze ToC. We willen bij deze oefening ook onze partners (Ecolife, VVSG, Djapo, Vlakwa) betrekken.</p> <p>In '20-'21 willen we vooral enkele nieuwe zaken uitproberen (zie verder), zodat we bij de start van een nieuw programma een onderbouwd, welomschreven traject te kunnen aanbieden aan gemeentes.</p>

Aanbeveling 3	<p>De keuze om binnen een bepaalde gemeente te werken blijft relevant. Het is ook relevant dat Join For Water niet enkel focust op scholen en de gemeente maar ook op lokale organisaties die een ervaring kunnen geven en/of een goede praktijk kunnen tonen aan scholen en inwoners (zie voorbeeld van inspiratiewandeling). Deze aanpak zou sterker uitgewerkt kunnen worden naast de trajecten met gemeenten en scholen. Join For Water heeft ook initiatief genomen voor gemeenschappelijke acties met scholen (niet enkel de scholen in een traject), zoals bijv. met de T-shirt wedstrijd in scholen. Het diversifiëren van het aanbod naast de meer intensieve trajecten maar binnen hetzelfde kader van de gemeente en Project W is ook iets dat zeker verder uitgebouwd kan worden.</p>
Reactie & verantwoording	<p>Grotendeels akkoord. We willen nog meer inspelen op de lokale dynamiek binnen een gemeentelijke context door ons op meerdere lokale actoren te richten. Dit hangt ook samen met de vaststelling dat we een beperkte rol te spelen hebben binnen de interne gemeentelijke werking (zie hierboven). We zien dit echter niet 'naast' de trajecten met gemeenten en scholen, maar willen streven naar een coherent gemeentelijk project waarbij de werking met de ene actor intensiever kan zijn dan met de andere.</p> <p>De evaluator deed enkele voorstellen tot diversifiëring van ons aanbod. Hieronder geven we per voorstel aan of we dit in de praktijk willen/kunnen brengen en indien wel, op welke manier.</p>
Aanbeveling 3a	<p>Een prikkel (vergelijkbaar met het kick-off event van trajecten) voor alle scholen/leerkrachten maar dan zonder traject. Deze prikkel kan informatie geven over hoe scholen in de trajecten aan het werk zijn gegaan en toe leiden naar materiaal en vormingen. Join For Water is nu al bezig met het toegankelijk maken van het materiaal op de website. Een prikkel kan helpen om mensen toe te leiden naar de website. Gezien het belang van de kick-off voor de motivatie en mobilisatie van trekkersleerkrachten kan Join for Water onderzoeken of ze een gepast aanbod zou kunnen ontwikkelen voor gemeenten en dat uittesten? Eventueel kan de inspiratiewandeling al ingezet worden als prikkel voor het gemeentebestuur?</p>
Reactie & verantwoording	<p>Deels akkoord.</p> <p>Een prikkel voor de scholen lijkt ons heel interessant. We vinden het echter belangrijk dat dit geen single shot is aangezien we met Project W duurzame veranderingen beogen. Daarnaast start in september reeds het laatste schooljaar van het huidig programma en verwachten we dat de huidige context i.v.m. het coronavirus nog enige tijd zal nazinderen in de scholen. Het</p>

	<p>lijkt ons dan ook minder geschikt om nog in het huidige MYP zo'n prikkel voor alle scholen te organiseren.</p> <p>Een prikkel rond de watervoetafdruk voor scholen nemen we wel mee op in de voorbereidingen naar het volgende programma. De prikkel voor scholen kan dan openstaan voor alle scholen in de gemeentes waar we werken, waarna de school beslist of ze verder wil stappen in een meer diepgaand traject of enkel zelfstandig aan de slag gaat met het educatief materiaal.</p> <p>Tijdens het huidige programma zetten we verder in op het kapitaliseren van onze materialen en workshops en het toegankelijk maken via onze website zodat we meer scholen hiermee kunnen bereiken.</p> <p>Ook willen we tijdens het huidige programma nog inzetten op een prikkel voor het brede publiek (incl. adviesraden, lokale organisaties...) in een gemeentelijke context. Hierop kunnen ook scholen en via de school leerkrachten, ouders... uitgenodigd worden. (zie aanbeveling 3b)</p>
Opvolging	<p>2020-2021:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kapitaliseren van de materialen en workshops en verspreiden via de website • Prikkel voor het brede publiek (zie aanbeveling 3b) <p>Volgende meerjarenprogramma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kick-off voor alle scholen in de gemeente waar we werken
Aanbeveling 3b	<p>Het uitwerken van een vormingspakket 'stimuleren van een andere denkcultuur rond water' met DJAPO voor ambtenaren en/of organisaties van het middenveld, waarbij systeemdenken, filosoferen en creatief denken aan bod komen. Hiervoor zou eventueel samengewerkt kunnen worden met opleidingen creatief werken aan hogescholen. Er zou een link gemaakt kunnen worden met de SDG en de duurzame doelstelling rond water. Uit de evaluatie van het SDG-traject van de VVSG bleek dat Agenda 2030 een andere manier van denken veronderstelt, systeemdenken zou een goede aanvulling zijn op de ondersteuning van gemeenten om agenda 2030 te realiseren.</p>
Reactie & verantwoording	<p>We gaan samen met Djapo bekijken hoe een dergelijk vormingspakket eruit zou kunnen zien. We zijn overtuigd van het belang en de meerwaarde van een vorming rond een andere denkcultuur die gemeenten helpt om Agenda 2030 in de praktijk te brengen, maar menen dat het waterthema te specifiek is om zo'n vorming aan op te hangen en dat we de gemeenten daardoor niet zullen meekrijgen. Bovendien werkt Djapo momenteel een traject uit rond visieontwikkeling voor ambtenaren, gebaseerd op systeemdenken e.d., en is hun expertise daarin groter. We kunnen en zullen wel in dialoog gaan met Djapo om te kijken of het waterthema een plaats kan krijgen in het traject dat zij uitwerken voor gemeentes en hoe we hierin kunnen samenwerken rond SDG6.</p> <p>Zelf blijven we de werkvormen van systeemdenken, filosoferen en creatief denken concreet toepassen/gebruiken bij het uitwerken van vormingen rond de watervoetafdruk.</p>
Opvolging	<p>We gaan hierover met Djapo in overleg.</p> <p><u>Tijdshorizon</u>: korte termijn</p>
Aanbeveling 3c	<p>Doorheen de gemeente technische opleiding faciliteren voor eigen personeel, inwoners, middenveldorganisaties rond water besparen (in samenwerking met provincies en VLAKWA of de watergroep). Niet noodzakelijk direct met de opdracht om het beleid van de gemeente aan te passen, maar ook als een prikkel die mogelijk niet onmiddellijk tot verandering of actie leidt.</p>

Aanbeveling 3d	Oprichten en ondersteunen van technische werkgroepen van ouders in scholen die zelf maatregelen nemen (bijv. ouders die zich aangesproken voelen na de prikkel van een opleiding).
Reactie & verantwoording	<p>Grotendeels akkoord. We zijn namelijk van overtuigd dat deze opleiding net wel snel verandering kan brengen omdat het een heel concrete hands on opleiding is.</p> <p>Deze aanbevelingen hebben we samen geplaatst omdat we dit als een mogelijk tweeluik zien: eerst voor jezelf de opleiding volgen en dan daarna mogelijks toepassen op school, in je vereniging/organisatie...</p> <p>Deze technische opleidingen worden momenteel binnen Project W aangeboden aan het technisch gemeente- en schoolpersoneel maar is, mits enige aanpassing, voor elke burger relevant. We kunnen navragen in welke mate onze partners deze piste willen en kunnen bewandelen. Als zij dergelijke opleidingen willen uitwerken en aanbieden, kunnen wij burgers en middenveldorganisaties sensibiliseren om hieraan deel te nemen. Ouders in de scholen waar we werken, kunnen een deel van de doelgroep zijn die we aanspreken om de opleiding te volgen, zowel uit persoonlijke interesse als uit de idee om in de school een handje te kunnen helpen. De betrokkenheid van ouders (en burgers in het algemeen) in de gemeenten waarin we actief zijn, is iets waar we willen naar streven.</p>
Opvolging	<p>We willen op korte termijn (tijdens het huidige programma) al een aantal dingen onderzoeken zodat we weten of we die al dan niet kunnen meenemen in een nieuw programma.</p> <p><u>Tijdshorizon:</u> korte termijn</p> <p><u>Aanpak:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brainstormen met VLAKWA over mogelijkheden uitbreiding opleiding • Overleg met VDAB of hun doelpubliek kan uitgebreid worden naar het brede publiek of andere geïnteresseerde vormingsinstanties zoeken • Aftoetsen bij gemeentes/provincies of ze het haalbaar zien om dergelijke opleiding aan te bieden aan de inwoners (en eventueel te financieren)
Aanbeveling 3e	Met de gemeente en intercommunale blijven inzetten op gebruik van kraantjeswater als drinkwater. Onderzoeken wat eventueel nog meer gedaan kan worden in het kader van de campagnes van de watercommunaales.
Reactie & verantwoording	<p>Akkoord.</p> <p>Hier zijn we al goede stappen aan het zetten in het overleg met AquaFlanders: #drinkkraanwater, verzamelsite die wordt ontwikkeld met alle educatieve materialen rond water, delen van sociale media posts, ...</p>
Opvolging	<p>We gaan hierover verder in overleg met AquaFlanders en de andere drinkwatermaatschappijen.</p> <p><u>Tijdshorizon:</u> korte termijn</p>
Aanbeveling 4	<p>Herdenken van rol van scholen die traject doorliepen – Bepaalde scholen in de gemeente hebben een traject van twee jaar doorlopen. Join For Water heeft nazorg gepland. Vraag is echter hoe de ervaring in deze scholen verder kan gebruikt worden om de verandering en lokale dynamiek rond water binnen een gemeente verder te ontwikkelen. Kunnen de scholen en de resultaten extra in de kijker worden gezet als inspiratie voor anderen, willen leerkrachten getuigen, ... Hierover denken kan onderdeel zijn van het herwerken van de theorie van verandering.</p>

<p>Reactie & verantwoording</p>	<p>Akkoord. We hebben hier al een aantal stappen in gezet en willen dit verder verkennen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • I.s.m. de stad Roeselare werd een inspiratiefilmpje voor scholen gemaakt met good practices rond 'duurzaam watergebruik' uit Roeselaarse scholen. Dit gaf een heel mooi beeld van wat de Roeselaarse scholen gerealiseerd hebben tijdens Project W. We willen dan ook verder inzetten op het verzamelen van beeldmateriaal van good practices in andere scholen en gemeenten. • Bij het geven van workshops tonen we good practices uit andere Project W-scholen ter inspiratie. Deze testimonials worden enthousiast ontvangen door de leerkrachten en inspireren hen. • In fiches met inspiratie voor scholen integreerden we reeds een aantal good practices uit de trajecten. Dit willen we verder uitwerken bij het upscalen van onze materialen en workshops via de website. <p>Daarnaast willen we ook verkennen op welke manier scholen die het traject reeds doorliepen een actievere rol kunnen spelen in het inspireren van nieuwe/andere scholen en/of lokale actoren in de gemeente. Dit nemen we mee in het herwerken van de ToC.</p>
<p>Opvolging</p>	<p><u>Tijdshorizon:</u> korte termijn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beeldmateriaal van good practices verzamelen • Good practices verder integreren in de workshops • Good practices verder integreren in het upscalen van de materialen en workshops <p><u>Tijdshorizon:</u> lange termijn</p> <ul style="list-style-type: none"> • We nemen dit mee in het herwerken van de ToC naar het nieuwe programma

<p>Aanbeveling 5</p>	<p>Pro-actief identificeren van scholen met minder affiniteit maar wel met een vraag/interesse om te werken rond de voetafdruk – De huidige trajecten worden gebruikt om een aanpak te testen. Die wordt nu getest bij scholen die al een bepaalde affiniteit hebben met het thema of de methoden. Om de aanpak 'robust' te maken is het belangrijk om in een ander soort lagere school (bijv. met een grote mix aan nationaliteiten/culturele achtergrond van leerlingen) te testen onder welke voorwaarden de aanpak kan werken. Een prikkel in andere scholen (zie aanbeveling hierboven) kan eventueel helpen om een bijkomende school te identificeren.</p>
<p>Reactie & verantwoording</p>	<p>Deels akkoord. We vinden het inderdaad belangrijk om te werken in een grote diversiteit van scholen. We werken nu reeds in alle verschillende netten: zowel in het gemeenschapsonderwijs, gesubsidieerd officieel onderwijs als in het gesubsidieerd vrij onderwijs. Ook kozen we nu al bewust om in het secundair te werken met BSO-richtingen, waar onderzoek toonde dat de affiniteit met het onderwerp soms heel gering is. Het traject werd opengesteld voor alle scholen binnen de gemeente. Sommige scholen in Project W hadden al een grote affiniteit met duurzaamheid, voor andere was dit een nieuwe uitdaging. We zijn nu dus reeds in een diverse waaier aan scholen aan het werk. Een mix van nationaliteiten is ook aanwezig in een deel van de Project W scholen. Niet zoals in de grootsteden, maar het is net een keuze van Project W om in kleinere gemeenten en steden te werken waar we als kleine organisatie gemakkelijker een impact kunnen hebben.</p>

	We merken wel dat voor sommige scholen de drempel naar een intens traject groot is. Naar een volgend programma nemen we de aanbeveling 3a dan ook mee. Daarnaast willen we ook werken naar een verdere diversifiëring van ons aanbod.
Opvolging	<u>Tijdshorizon</u> : lange termijn <ul style="list-style-type: none"> • Zie aanbeveling 3a: prikkel voor alle scholen • Verdere diversifiëring van de trajecten

Aanbeveling 6	Meer dynamische interactie met de verschillende partijen – De keuze van diverse partners is relevant maar werd in de uitvoering niet altijd even goed gevaloriseerd. De klassieke stuurgroep die eenmaal per jaar bij elkaar komt, is weinig geschikt om de meerwaarde en het leerpotentieel te benutten. Een meer gerichte communicatie (over wat er gebeurt, welke resultaten er zijn en wat er te leren valt, delen van vragen ter reflectie) en leermomenten kunnen de interactie meer dynamisch en zinvol maken.
Reactie & verantwoording	Akkoord. We kunnen nog veel meer halen uit de samenwerking met onze partners en nog veel meer van elkaar leren. Daarvoor moeten we op zoek gaan naar een geschikte en haalbare manier om dit leerpotentieel te benutten. We halen ‘haalbaar’ aan omdat zo’n leerproces wel de nodige tijd en aandacht vraagt van alle partners.
Opvolging	De 2 voorstellen die hier gedaan worden (meer gerichte communicatie en leermomenten), zullen we concreet uitwerken. We willen het reflectieproces met de partners (Djapo, Ecolife, Vlakwa, VVSG) heropstarten in 2020. Het samen bespreken van onze herwerkte ToC, inclusief de aangepaste gemeentelijk werking, kan daarvoor een goede inrijpoort zijn.

Aanbeveling 7	Vorbereiden van de eindevaluatie en bepalen van evaluatievragen – Aansluitend op het herzien van de theorie van verandering is het goed om nu al te onderzoeken welke evaluatievragen Join for Water beantwoord wil zien op het einde van het programma. Het is aan te bevelen dat de evaluatie van de lokale dynamiek binnen de gemeente meegenomen wordt in de evaluatie.
Reactie & verantwoording	Akkoord
Opvolging	Op basis van onze herwerkte ToC zullen we evaluatievragen formuleren. <u>Doelstelling</u> : onze evaluatievragen afstemmen op onze veranderingsprocessen <u>Tijdshorizon</u> : kort (2020)

4.2 Aanbevelingen op lange termijn

Aanbeveling 8	Identificeren van organisaties en bedrijven in Vlaanderen die willen steunen – Er is bij bepaalde gemeenten een vraag om meer trajecten bij scholen te laten doorgaan. Join For Water zou kunnen onderzoeken welke bedrijven en organisaties interesse zouden kunnen hebben om hun naam te verbinden aan Project W en eventueel financieel willen steunen.
---------------	---

<p>Reactie & verantwoording</p>	<p>Deels akkoord. Akkoord: organisaties en bedrijven kunnen Project W zeker <u>inhoudelijk</u> verrijken. Daarnaast zien we bedrijven ook als een potentiële <u>doelgroep</u>. De private sector sensibiliseren en activeren rond duurzaam watergebruik is een piste die we mogelijks in de toekomst willen bewandelen. Niet akkoord: hun financiële steun is uiteraard ook mogelijk voor de diversificatie van de financiële middelen van Join For Water, maar dit is een zaak voor de afdeling fondsenwerving van Join For Water en kan zeker geen onderdeel zijn van Project W. Anderzijds: we kunnen wel bedrijven warm maken om <u>rechtstreeks</u> scholen te ondersteunen en zo het voor hen gemakkelijker te maken om toegang te krijgen tot educatieve vormingen die Project W biedt.</p>
<p>Opvolging</p>	<p>We willen in het huidige programma al aftasten hoe we organisaties en bedrijven nog meer kunnen integreren in onze werking, met oog op het volgende meerjarenprogramma. <u>Doelstelling:</u> experimenteren met private sector als mogelijke doelgroep & inspirator <u>Tijdshorizon:</u> kort (2020-2021) <u>Activiteiten:</u> Kick-off in bedrijven, bedrijven betrekken binnen de gemeentewerking...</p>
<p>Aanbeveling 9</p>	<p>Versterken van doorstroming van educatieve competenties van trekkersleerkrachten naar ganse school - Join For Water en DJAPO gaan ervan uit dat de vorming van trekkersleerkrachten een basis kan leggen voor een andere denkcultuur binnen de school. De evaluatie wijst uit dat dit niet automatisch zal gebeuren, vooral omdat het doorstromen van verworven competenties binnen het lerarenteam niet gebeurt. Vraag is of er binnen een traject ruimte is om dat aspect aan te pakken, bijv. door het identificeren van leerkrachten/ouders/directie die zin hebben om de vormingen mee te volgen en die van meet af aan gesteund worden in het verspreiden van deze kennis onder de leerkrachten; een soort TOT binnen het traject.</p>
<p>Reactie & verantwoording</p>	<p>Dit is een interessant voorstel, maar is niet het hoofddoel van Project W. Een training of trainers rond EDO binnen het traject vraagt nog meer tijd van leerkrachten, wat nu al een uitdaging is. We kunnen leerkrachten en scholen indien gewenst wel in contact brengen met organisaties die zich daarop concentreren. Project W is thematisch te specifiek om in een school die rol op te nemen. Wel willen we de leerkrachten ‘trainen’ als het gaat over lesgeven over de watervoetafdruk, door hen hierover voldoende tools en vaardigheden aan te reiken. We testten dit jaar al om workshops open te stellen voor andere/meer leerkrachten dan de leerkrachten in het kernteam, en dit werd positief onthaald. Op die manier bereiken ons verhaal en impliciet ook de EDO-vaardigheden meer leerkrachten.</p>
<p>Opvolging</p>	<p>Deze aanbeveling heeft ons tot de volgende doelstelling gebracht, waar we zowel binnen het huidige meerjarenprogramma als binnen het volgende aan willen werken. <u>Doelstelling:</u> Doorstroming informatie en vaardigheden rond duurzaam watergebruik naar hele school</p>

	<p><u>Tijdshorizon:</u> kort (2020-2021) Activiteiten: Experimenteren met workshops breder opmaken/openstellen zodat we meer leerkrachten kunnen bereiken</p> <p><u>Tijdshorizon:</u> lang (volgend programma) Activiteiten: prikkel voor de scholen organiseren en relatief algemeen houden zodat meer leerkrachten op een laagdrempelige manier in contact komen met onze educatieve werkvormen en vaardigheden</p>
--	---